

Filip Paulus – Šárka Steinová – Jiří Štěchovský, Univerzitní botanické zahrady v Praze v letech 1775–1945

Praha, Národní archiv 2017, 310 s., ISBN 978-80-7469-057-0

Kolegové Šárka Steinová a Filip Paulus, archiváři z Národního archivu, a ing. Jiří Štěchovský, odborník na zahradní architekturu, vydali objemnou a výpravně připravenou knihu o vývoji univerzitních botanických zahrad v Praze v období 1775–1945. Jedná se vlastně o první shrnující monografii u nás vůbec k tomuto tématu.

První návrh na založení univerzitní botanické zahrady v Praze se datuje k roku 1749, k vlastnímu založení došlo po vyřešení řady administrativních i finančních problémů roku 1787. Rok 1775 v názvu je zvolen vzhledem k tomu, že právě v tomto roce byla původní jezuitská zahrada na Smíchově přenechána po zrušení jezuitského řádu (r. 1773) pražskému arcibiskupskému semináři. Tím nastala oproti předchozímu období nová situace, která vygradovala o jedenáct let později, když Alumnát prodal zahradu Studijnímu fondu.

Kniha má tři části. První dlouhá kapitola shrnuje vývoj botanické zahrady od jejího založení na Smíchově, se všemi peripetemi s tím spojenými, do období krátce po oficiálním rozdělení univerzity v roce 1882. Tento mezník nebyl pro zahradu rozhodující, protože měla podle původního rozhodnutí sloužit oběma univerzitám. Zásadním mezníkem v dějinách botanické zahrady se stal rok 1890, kdy byla během zářijové povodně velmi silně poškozena, a teprve potom se univerzity začaly více zajímat o její stav a další osud. Tehdy bylo rozhodnuto ji přesunout dále od řeky, a poté i rozdělit na samostatné zahrady pro německou a českou univerzitu. Výběr nakonec padl na prostor na Novém Městě pražském blízko nově vznikajícího kampusu na Albertově.

V knize pak následuje intermezzo, týkající se České společnosti pro zvelebování zahradnictví v Praze, která disponovala pozemky Na Slupí. Třetí, opět dlouhá kapitola se zabývá pokračováním vývoje botanických zahrad až do konce 2. světové války. Obě kapitoly, popisující vývoj zahrad, jsou ukončeny textem psaným ing. Štěchovským, přibližujícím na základě výkresů z technického hlediska skleníky v zahradách stojící, nebo pro ně projektované. Jedná se celkově o materiálovou práci, podloženou nesmírně bohatým výzkumem archivních dokumentů. Je vidět, že autoři jsou archiváři, tedy věděli, kam sáhnout a které písemnosti využít.

Obsah knihy jde daleko nad rámec názvu: zohledňuje i technické a architektonické parametry skleníků i dalších součástí zahrad, čímž zasahuje i do dějin techniky a architektury, nevyhýbá se dějinám souvisejících spolků, dějinám Národního muzea, zcela nově přináší na základě archivních materiálů sestavené biografie zaměstnanců botanické zahrady. Dále tu najdeme územní plán částí města, konkrétně Smíchova a Nového Města pražského, a mnoho dalších informací, zasahujících do řady oblastí.

Daleko nejvíce však promlouvá k obsahu i místům výuky botaniky na pražské univerzitě, resp. v období 1882–1945 na univerzitách. Podrobně mapuje etapy všech profesorů botaniky, které do vymezeného časového období spadají, a popisuje specifika práce jednotlivých profesorů zejména počínaje od Josefa Gottfrieda Mikana (1743–1814), přes jeho syna Johanna Christiana Mikana (1769–1844) a Vincence Kosteletzkého (1801–1887). Po rozdělení univerzity pak v čele zahrady stáli paralelně v české části Ladislav Čelakovský (1863–1916), po něm Josef Velenovský (1858–1949) a na konci sledovaného období Karel Domin (1882–1953), v německé části Moriz Willkomm (1821–1895), po něm Richard von Wettstein (1863–1931) a Adolf Pascher (1881–1945).

Vysoce vyzdvihnout je třeba práci autorů knihy s osobním fondem profesora Kostetzkého. Přinesla nesčetné poznatky o jeho způsobu práce se studenty, o systému, který používal při výuce botaniky apod. Podrobné informace o aktivitách ve spojení s botanicou zahradou však samozřejmě najdeme i u dalších vyučujících. Text jde místy i do naturalistických pasáží, když např. na s. 36 uvádí podmínky při práci v zahradě, která sloužila z nedostatku jiných prostor i pro výuku mediků, pro anatomii. „*Posluchárna farmaceutické chemie byla skutečným dřevníkem, kde mrtvolný zápach a při děláni preparátů také uhelné plyny a kouř nás mučil, kde nám sedmi až devíti posluchačům v zimě zamrzával inkoust v kalamářích a umrzaly nehty na nohou v botách.*“ nebo „*Nauka o svalstvu přednášela se v měsíci lednu. Mrtvoly se užívalo přibližně šest týdnů, takže pak už docela zezelenaly.*“¹

Rozsáhlost a podrobnost textu vede k tomu, že některá tvrzení se opakují, najdeme pasáže, které nezapadají úplně logicky do textu (např. mezi s. 56 a 58), což je daň podrobnému výzkumu a snaze po detailní přesnosti tvrzení. Nepřesné je např. tvrzení na s. 82 (pozn. 293), že Ignác Nádherný byl studijním ředitelem univerzity, ačkoli toto označení je třeba omezit jen na lékařská studia. Na s. 155 najdeme zmínku o Boženě a Ferdinandovi Náprstkových. Jde samozřejmě o bratra Vojty Náprstka, ten ale užíval německou formu příjmení – Fingerhut. Z dalších drobných nepřesností se tu sluší uvést, že (s. 226 v pozn. 603) Výbor pro přírodovědecký výzkum Čech (dosavadní literatura se drží původního názvu komitét pro přírodovědecký výzkum Čech) neinicioval Jan Palacký, který se na jeho práci podílel jen velmi okrajově, ale roku 1864 Jan Evangelista Purkyně spolu s Karlem Kořistkou, Janem Krejčím a dalšími přírodovědci, jako základ Purkyní zamýšlené akademie.

Knihy je honosně vypravena i po technické stránce – kvalitní a četná obrazová dokumentace jí dodává lesk. Není to však čtení do kabelky vzhledem k váze kvalitního papíru a desek. Jako celek kniha představuje značný krok vpřed v poznání výuky přírodovědným předmětům na pražské univerzitě v 19. a první polovině 20. století a příklad skvělé práce s historickými prameny.

Milada Sekyrková

doi: 10.14712/23365730.2019.12

Ewa Dziurzyńska – Martina Šumová (eds.),

Korespondencja Adama Vetulaniego z Miroslavem Boháčkiem

Kraków, Polska Akademia Umiejętności – Archiwum Nauki PAN i PAU – Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, v. v. i., 2017, 234 s., ISBN 978-83-7676-103-9

Edice korespondence právních historiků Adama Vetulanieho (1901–1976) a Miroslava Boháčka (1899–1982) vstupuje do značné míry na pole neorané – dost výrazně totiž překračuje cézuru roku 1948 a její převažující část spadá do let šedesátých. V dosavadních edicích korespondence mezi českými (resp. československými) a polskými vědci byla tato chronologická hranice překročena jen málokdy; jedná se o historii dosud do značné míry „živou“. Tedy nejen obrazně, ale i v tom smyslu, že ještě žijí pamětníci – spolupracovníci (a v případě Adama Vetulanieho také mladší žáci) hlavních protagonistů knihy.

¹ Citát převzat z publikace Ludmila KRATOCHVÍLOVÁ-HLAVÁČKOVÁ, *Jan Theobald Held 1770–1851*, Praha 1972.